

הכבוד הלאומי נדחק לשוליים

יעקב טובי, "החורבן והחשבון – מדינת ישראל והשילומים מגרמניה 1949 – 1953", הוצאת אוניברסיטת בר-אילן / אוניברסיטת תל-אביב, 2015, 505 עמ'

הירדן וסוריה (פברואר – יולי 1949). העמדה העקרונית הייתה חרם כולל על יחסים עם העם הגרמני, שנחלק מאז התבוסה שלו במלחמת העולם השנייה בשתי מדינות, אם לא לוקחים בחשבון את הרפובליקה האוסטרית.

המחבר נוקט במינוח "גרמניה" שכוונתו למערב גרמניה. משמע, הייתה עמדה עקרונית, לא כתובה, של "החרמה כוללת – מדינית, כלכלית תרבותית, חברתית – בלתי מתפשרת ולדורי דורות". ואכן, החרם על גרמניה ועמה נתפס כציווי מקודש של מיליוני הנרצחים בבורות המוות, בגטאות, במחנות ההשמדה ובשדות המערכה. החרם נועד לבודד את גרמניה ולמנוע חזרתה לחברת העמים.

אבל חרם במישור הפרומלי על גרמניה, או נידויה לא ניתן היה ליישום, כי גרמניה לא הייתה עד לסתיו 1949 ישות מדינית עצמאית. משמע, החרם כוון כנגד העם הגרמני. במסגרת זו נאסר על ביקורי אזרחים גרמנים בארץ, על יבוא ספרים, סרטים ומחזות גרמניים ועל השמעת השפה הגרמנית במופעי תרבות. גם בקהילות היהודיות בגולה היה חרם על תרבות גרמנית וכל מה שקשור אליה.

השינוי המשמעותי חל ביום 21 בספטמבר 1949. בתאריך זה הסתיים המשטר הצבאי של שלוש מעצמות המערב: ארה"ב, בריטניה הגדולה וצרפת, על גרמניה, שהוטל עליה בתום המלחמה העולמית השנייה ובשטח שהיה תחת

"הסכם השילומים עם גרמניה נחשב למאורע מרכזי בתולדותיה של מדינת ישראל בגלל השפעתו העצומה בתחומים רבים". כך כותב המחבר בהקדמה לספרו המחקרי על הסכם השילומים.

למען הדיוק צריך היה לציין כי ההסכם היה עם הרפובליקה הפדראלית הגרמנית (מערב גרמניה). זו שקראה לעצמה הרפובליקה הדמוקרטית הגרמנית (מזרח גרמניה) התנערה במהלך שנות קיומה (1949 – 1990) מכל מחויבות כלפי העם היהודי בתקופת מלחמת העולם השנייה והשוואה, נקטה מדיניות עוינת כלפי העם היהודי ומדינת ישראל לאורך רוב שנות קיומה ואף תבעה מהממשלה הפדרלית הגרמנית להעביר את כספי השילומים למצרים. פיצוי על תוקפנות ישראל ב"מלחמת סיני" (אוקטובר – נובמבר 1956).

אולם הוא מציין, כי ציר ישראל במוסקווה מרדכי נמיר עודכן לפי בקשתו על-ידי שר החוץ משה שרת, כי "יש להימנע לעת עתה מכל מגע שהוא עם עמיתו המזרח גרמני שהגיע באותם ימים לבירה הסובייטית ... ואם יהא צורך, להסביר כי מצבו הנפשי של העם היהודי כלפי העם הגרמני אינו מאפשר לנו מגע".

שאלת הפיצוי החומרי מגרמניה המערבית עלתה, לראשונה, לאחר תום מלחמת העצמאות וחתימת הסכמי שביתת הנשק עם מצרים, לבנון, עבר-

אולם עם ראשיתה של "המלחמה הקרה" בסתיו 1949 והיסחפותה של גרמניה המערבית למוקד העימות שבין שתי מעצמות־העל, ארה"ב וברית־הברית, היא נהפכה יעד לחיזור מעצמות אירופה. שורה של הסכמים כלכליים בינה לבין מעצמות המערב וצירופה ב־15 בדצמבר 1949 לתכנית הסיוע הכלכלית האמריקנית למערב אירופה – תכנית מרשל, לרבות מלחמת קוריאה, האיצו את התהליכים להשבת עצמאותה של גרמניה המערבית בקרב מדינות המערב.

מכאן, שבקרב שרי ממשלת ישראל הפנימו, כי גרמניה אמורה להיות מחוזרת במציאות המדינית הנתונה של העולם שלאחר המלחמה העולמית השנייה. משמע, גורם הזמן של השתלבות גרמניה הפדרלית בשיקום אירופה היה משמעותי.

במשרד החוץ סברו, שעל הממשלה להיכנס לאלתר לעובי שאלת הפיצויים עם הממשלה בבון, בטרם יושלם לחלוטין תהליך שיקומה של המדינה המערב גרמנית. על פי הערכתם, "בון תבקש להתחשב ב'גורם היהודי', קרי לנקוט גישה חיובית בסוגיית הפיצוי החומרי, כדי להבטיח את המשכו התקין של תהליך הרהביליטציה ואולי אף להאיץ אותו". ביטוי לכך, נתן שר החוץ שרת, ב־21 במאי 1950, שהבהיר עמדתו במכתב לאליהו אילת, שגריר ישראל בוויינגטון, לפיו חשוב לסגור את עניין הפיצויים "עוד לפני שגרמניה [המערבית] תזכה לשיקום מדיני ומוסרי, כפי שנראה באופק".

מגע ישיר

גורם הזמן הדוחק האיץ את כל הגורמים

הכיבוש שלהן הוכרז על הקמתה של הרפובליקה הפדרלית הגרמנית (גרמניה המערבית). זמן קצר לאחר מכן הוכרז על השטח שהיה תחת שלטון צבאי של ברית המועצות על הקמת הרפובליקה הדמוקרטית הגרמנית (גרמניה המזרחית). משמע, לעם הגרמני הייתה שוב מסגרת מדינית, ליתר דיוק, שתי מסגרות מדיניות, שנשללה ממנו עם התבוסה והכיבוש של צבאות המעצמות המנצחות, במאי 1945.

שינוי מדיני זה הביא לשידוד מערכות בקונסוליה הישראלית שפעלה ממינכן. משה שרת חשב לבטל תפקיד זה ואילו ראש הממשלה דוד בן־גוריון הביע הסתייגות. לדבריו, יהיה צורך לבוא בדברים עם הממשלה הגרמנית ואולי גם לדון עמה על קבלת פיצויים.

אבל ממשלת ישראל מיאנה לאמץ גישה ראש הממשלה ובהחלטת הסיכום שלה מיום 1 בנובמבר 1949 נכתב, כי שר החוץ "יודיע לנציגי המדינה שלא לקיים מגע עם באי־כוח הרפובליקות הגרמניות". החלטה דומה נמסרה גם לידיעת מרדכי נמיר, ציר ישראל במוסקבה, לפיה, "יש להימנע לעת עתה מכל מגע שהוא עם הגרמני ואם יהא צורך, להסביר כי מצבו הנפשי של העם היהודי כלפי העם הגרמני אינו מאפשר לנו מגע".

היו גם החלטות יישומיות. אחת מהן שישראל תפעל בזירה הדיפלומטית למנוע את צירופן של שתי הגרמניות לאירגונים בין־לאומיים. כן נקבע בתזכיר מנכ"ל משרד החוץ מיום 15 בדצמבר 1949, להטביע בכל דרכון ישראלי חותמת בשפה האנגלית ש"אין תוקף תעודה זו יפה לגבי גרמניה".

תאפשר מגע כזה עם שלטונות גרמניה, מגע אשר יהיה מוגבל לענייני התביעות ולא יתפרש כקיום יחסים פוליטיים כלליים עם שלטונות גרמניה".

חשש התעורר כאשר ראש הממשלה בן-גוריון העלה הצעה משום מקום, להודיע קבל עם ועולם "שהננו במצב מלחמה עם גרמניה" ואז "לסדר הכל לקבל פיצויים כצד לוחם". הצעה ממנה ירד לאחר מכן. או כפי שמציין המחבר, "לא ברור מדוע העלה בן-גוריון את רעיון העוועים הזה. הוא ידע, קרוב לוודאי, שמהלך מעין זה יסבך את ישראל בזירה הבין-לאומית, בעיקר בקרב מעצמות המערב, ויסתום את הגולל על סוגיית הפיצויים". ואכן, כבר בשלבים הראשונים, הוחלט לאמץ את המסלול הישיר.

קרב הצלה למשק

בנובמבר 1950 הוקמה ממשלה חדשה בראשות בן-גוריון, שחידשה את הדין בעניין הפיצויים. היא קיבלה החלטה ליזום מהלכים שיהפכו אותה לגורם המרכזי בתהליך סוגיית הפיצויים, לרבות קיום מגע ישיר עם הגרמנים. באיגרת מיום 16 בינואר 1951 שנשלחה אל מעצמות הכיבוש בדבר סידור התשלומים בעד רכוש יהודי, אמר שר החוץ שרת, בין השאר, כי "הפיצויים [...] ליהודים אינם נוגעים לשאלת השילומים ההיסטוריים, שהעם הגרמני חייב לנו בעד כל חורבן הנפש והרכוש והאבדן והסבל [...] אמרנו, שבענין השילומים ההיסטוריים שהעם הגרמני חייב לנו נגיש תביעה".

כאן, מדגיש המחבר הופיע, לראשונה, בשיח הישראלי, המונח 'שילומים' כביטוי מייצג לתביעת הפיצוי הקולקטיבי

שעסקו בנושא הפיצויים מגרמניה המערבית לפעול ביתר נחישות להגיש לממשלת בון את התביעות של מדינת ישראל. אבל הפשעים של העם הגרמני נגד האנושות ובמיוחד העם היהודי איננו עניין בעל תוקף זמני, אלא שאין עליהם מחילה.

לכן, קשה מאוד לרדת לסוף דעתו של אבא אבן, מי שהיה אז נציגה הקבוע של ישראל באר"ם ושגרירה בווינגטון, כי "ייתכן מאוד שכבר החמצנו את האוטובוס". איזה "אוטובוס", בדיוק – זה של הכסף מידיים מגואלות בדם רצח היהודים ושווד רכושם, במחיר הכבוד הלאומי של עם שקם מאפרו והחל בשיקום חייו הלאומיים בארץ-ישראל?

ממשלת ישראל הימרה על הפיצוי החומרי במחיר הכבוד הלאומי. לצורך קידום התהליך, נקבע, שאין מדינת ישראל נמצאת במצב מלחמה עם גרמניה המערבית. זאת היות שבזמן מלחמת העולם השנייה מדינת ישראל לא הייתה קיימת כמדינה עצמאית וגם גרמניה המערבית לא הייתה קיימת כישות עצמאית.

דעה אחרת גרסה, כי היישוב העברי שהתגייס למלחמה בגרמניה במסגרת הצבא הבריטי, נמצא למעשה במצב מלחמה עמה. מה גם שתל-אביב הופצה על-ידי חיל האוויר של איטליה הפאשיסטית, בעלת ברית של גרמניה במסגרת מעצמות ה"ציר".

בהדרגה נתגבשה דעה, שבמקום לפתוח במשא ומתן עקיף עם גרמניה המערבית באמצעות שלוש מעצמות המערב, רצוי לקדם עניין זה במגעים ישירים. כך התגבשה ההצעה "למצוא צורה אשר

בפברואר 1951 יזמה בבונדסטג הצעת חוק שנועדה להרחיב את מעגל הזכאים לפיצויים בגין רדיפת הנאצים. לדעתו, ראוי לציין את הניסוח המגמתי "רדיפת הנאצים" ולא "רדיפת הגרמנים". ניסוח מעוות זה השתרש גם בשיח הישראלי, לרבות בפרסומי "יד ושם". אך הצעה נוספת שהעלתה המפלגה הסוציאל-דמוקרטית הייתה להכיר במדינת ישראל כיורשת החוקית והבלבדית של כל תביעות הרכוש היהודי ללא-יורשים. הצעה שלא נתקבלה.

לאחר דיונים רבים הוחלט להגיש תביעת 'שילומים' באיגרת מיום 16 בינואר 1951. התביעה התבססה על רכוש העם היהודי שהיה בגרמניה וב-17 מדינות שנכבשו על-ידיה במלחמת העולם השנייה, או שהיו תחת חסותה, להוציא את רכוש היהודים בגרמניה המערבית. זאת בשל העובדה, שהממשלה הפדראלית החלה כבר בקיץ 1948 בפעולות להשבת הרכוש לקומץ הניצולים היהודיים ולאירגוני יורשים. סכום שעל פי אומדנים שונים והערכות הסתכם בשישה מיליארד דולרים.

אולם ממשלת ישראל, מסיבות שונות, הסתפקה בהגשת תביעה צנועה יותר משתי הגרמניות – המזרחית והמערבית – בסך של 1.5 מיליארד דולר. סכום זה נאמד בעלות הכספית "הכרוכה בשיקומם בישראל של אלה שנמלטו מפני הפורענות הנאצית". שוב חוזר הניסוח של הפורענות 'הנאצית' ולא הגרמנית. לא מתוך בורות, אלא מתוך התקפלות בפני הגרמנים.

ב־13 במרס מסר שר החוץ הודעה מיוחדת בכנסת ובה קרא את איגרת השילומים ששוגרה יממה קודם לכן אל נציגיהן של ארבע המעצמות הגדולות.

היהודית-ישראלית מגרמניה. שרת שהיה אמון על השפה העברית והמקורות, שאל מילה זו מהנביא ישעיהו. "כי יום נקם ליהוה שנת שילומים לריב ציון" (ישעיהו לד, ח). המשורר נתן אלתרמן, דרך אגב, יצא נגד השם 'שילומים'. לדבריו, "הביטוי 'שילומים' עלול ליצור את הרושם המוטעה שהתביעה הישראלית היא סוג של פיצוי ואולי אף מחילה על השמדת מיליוני היהודים".

מצוקות המדינה בשנים הראשונות להקמתה הולידה שוב את החתירה לקבל שילומים. הצד המוסרי נדחק לשוליים. מוקד הדרושה היה אובדן הרכוש היהודי בתקופת השואה. על השמדת מיליוני יהודים והסבל שפקד את העם היהודי – לא דיברו. דוד הורביץ, מנכ"ל משרד האוצר ולימים נגיד בנק ישראל, נתן לכך ביטוי, לפיו: "השילומים הם קרש ההצלה האחרון למשק הישראלי המידרדר".

להשגת השילומים עמדו בפני מדינת ישראל שתי דרכים: הפעלת לחץ על מעצמות המערב לנקוט צעדים לקדם נושא קבלת הפיצויים מגרמניה המערבית, או לעלות על דרך עצמאית לקבל שילומים בדרך של מגעים ישירים עם הממשלה הפדראלית הגרמנית.

הדרך השנייה אימצה את רעיון הפיצוי הקולקטיבי לעם היהודי. רעיון שהיה בבחינת תקדים משפטי ופוליטי. מה גם שלא היה כלל בטוח שהממשלה הפדראלית הגרמנית תיאות לשתף פעולה עם דרך זאת. ובעוד קובעי המדיניות בירושלים מתלבטים בסוגיה זו, הבלח אור ירוק דווקא מן המפלגה הסוציאל-דמוקרטית בגרמניה המערבית שהייתה אז באופוזיציה.

לגבי שאלת ה'שילומים' הייתה מעתה הממשלה הגרמנית בבון חופשית לקבל החלטות בענייני השבת הרכוש היהודי. היבט חשוב לציון הוא, ששלוש מעצמות המערב, במיוחד ארה"ב, שגילו אדישות לגורל העם היהודי ערב מלחמת העולם השנייה, במהלכה, גילו גם אדישות בעניין זה אחרי המלחמה. הן סירבו, כל אחת משיקולים משלה, להתערב לטובת מדינת ישראל בעניין ה'שילומים'. דאגתן הייתה יותר לחוסנה הכלכלי של גרמניה המערבית מאשר לחוסנה הכלכלי של מדינת ישראל. אולי, חששו מתגובת מדינות ערב.

פריצת דרך לקידום הסכם ה'שילומים' היה נאומו של הקנצלר אדנאואר במליאת הבונדסטג ביום 27 בספטמבר 1951. הוא הודיע, בין השאר, על מאמצי ממשלתו למנוע את הישנותו של הפשע הנאצי. שוב המינוח 'הפשע הנאצי' ולא זה הגרמני. כן דיבר על הנחלת ערכי "הסובלנות הדתית והאנושית" בקרב העם הגרמני; ובעיקר בקרב הנוער. כמו כן, לחימה בלתי מתפשרת נגד אלה שעדיין עוסקים בהסתה אנטישמית. נאום שנתקבל על-ידי ממשלת ישראל בסיפוק. כך נפתחה הדרך להמשך המגעים עם המערב-גרמנים. בהדרגה הוסרו כל מה שקשור לתחושות הזעם והנקם. ערכים מקודשים של זכר הקורבנות וכבוד לאומי נדחקו לשוליים.

האם נאומו של קנצלר אדנאואר נבע ממניע מוסרי עמוק והיה בבחינת הכאה על חטא של העם הגרמני כנגד העם היהודי, או שהיה מהלך מדיני משיקולי תועלת? לימים, התוודה הקנצלר בריאיון עיתונאי, כי "ההסכם עם ישראל שונה

המחבר קובע שתוכנה התקבל "בהבנה ובאהדה במערכת הפוליטית". רק יומון "חרות" של תנועת החרות שבאופוזיציה, הביע תמיהה על נכונותה של ממשלת ישראל לשובה של גרמניה למשפחת העמים אם תקבל את תביעתה הכספית של ישראל.

ח"כ מנחם בגין אמר מעל דוכן הכנסת כי באותה איגרת נאמר בצורה ברורה, שהממשלה הזאת, בהנהגת בן-גוריון ומפא"י, משמע, "הממשלה הזאת אך מתנה תנאי [...] והתנאי מהו? כסף!" בגין דרש מהממשלה להודיע לגרמנים, שהסעיף באיגרת זו בטלה ומבוטלת. למען הסר כל ספק ולהבהיר, כי "מדינת ישראל שוללת לחלוטין את חזרת גרמניה למשפחת האומות".

עימותים אלימים

איגרת זו, לפי ד"ר טובי, הייתה הקדמה למהלך של כינון קשר רם דרג, ישיר ורשמי, בין ירושלים לבון בשאלת השילומים. קשר שחצה את אזרחי ישראל היהודיים, לאו דווקא, חלוקה פוליטית, ובשלבם מסויימים נדמה היה שגרף את דעת הקהל החצויה לעימותים אלימים עם נציגיו בממשלה. עימותים אשר כפסע היה בינם להידרדרות למלחמת אחים. לדברי המחבר, שיאו של המיפנה בשיקום מעמדה המדיני של גרמניה המערבית היה ב-6 במרס 1951, כאשר הנציבות העליונה של שלוש מעצמות המערב, פירסמה הכרה במעמדה העצמאי של גרמניה המערבית לעצמאות בענייני הפנים ולעצמאות מוגבלת בענייני חוץ. הותר לה להקים משרד חוץ עצמאי בראשות הקנצלר קונרד אדנאואר.

נקלע מטוס נוסעים שנחת נחיתת ביניים בלוד ובו היה היילמאר שאכט, מי שניהן כשר הכלכלה בממשלתו של היטלר (1935 – 1937). רבים הביעו תמיהה מדוע לא נעצר לחקירה... אבל, כפי שמציין המחבר, ראש הממשלה בן-גוריון ושר החוץ שרת החליטו, למרות כל הביקורת מימין ומשמאל, להמשיך ביתר שאת את המגעים עם הגרמנים.

בפרק זמן זה עשתה הרפובליקה הפדראלית הגרמנית את צעדיה הראשונים לשוב אל משפחת העמים. סייעו לה בכך שלוש מעצמות המערב משיקולים של בניית כוח הרתעה נגד ברית המועצות וגרורותיה בעידן "המלחמה הקרה". כך איפשרו למערב גרמנים להקים מחדש את צבאם בסדר גודל של חצי מיליון חיילים, לרבות צי וחיל אוויר עוצמתי, 12 דיוויזיות משוריניות וממוכנות.

אותן שלוש מעצמות, שנמנעו מלקשור בין הרהביליטציה המדינית לבין השילומים, סירבו גם ללחוץ על הקנצלר המערב גרמני בסוגיית הפיצויים. משמע, גרמניה המערבית באה לשיחות עם ישראל כמי שמוכנה מרצונה החופשי להעניק שילומים.

ההתקדמות לקראת הסכם השילומים הייתה רציפה, אך תומכיה נאלצו להתגבר על קיני התנגדות מבית ובקהילות ישראל; וגם להתמודד עם הפגנות סוערות ומחאות. האווירה הייתה מתוחה. היא הגיעה לשיאה בעצרת שאירגנה תנועת החרות בכיכר ציון בירושלים, ב-7 בינואר 1952. בעת העצרת, נערך בבניין הכנסת, בבית פרומין הסמוך, דיון בנושא השילומים. אבל בחוץ התאספו קרוב לחמישה-עשר אלף משתתפים. מזג

מהסכם רגיל בין שתי מדינות. הוא מבוסס על התחייבות מוסרית". דווקא עיתון "הארץ" כמו עיתונים אחרים שייצגו את מפלגות הקואליציה, לא מצאו באותו נאום הכאה על חטא. אבל "חרות", עיתון תנועת החרות שבאופוזיציה, חשד, כי "התגובה של דוברי ממשלת ישראל להודעת אדנאואר כוללת בתוכה הסכמה מפורשת לתכנה [בין היתר, ביחס למשא ומתן], ומה שגרוע עוד יותר לרוחה של ההודעה".

זכור את עמלק

קובעי המדיניות בירושלים היו להוטים לקבלת השילומים. הכבוד הלאומי לא היה העיקר בעיניהם. המחבר מציין, כי תנועת החרות מילאה תפקיד מרכזי במערכה המתפתחת לקראת הסכם בין שתי המדינות. בביטאונה נפתח מדור חדש בשם "זכור את אשר עשה לך עמלק" ואילו תנועת בית"ר החליטה בכינוס העולמי החמישי שלה על שלילת כל מגע יהודי-גרמני שיהיה בו בבחינת "מתן סליחה לגרמנים בתמורה לפיצוי חומרי".

הנהגת בית"ר קראה להילחם "עד חורמה" במגמה זו של "פתיחת מ"מ ישיר עם המרצחים הגרמנים". גם הנהגת מפ"ם, המפלגה הקומוניסטית, הציונים הכלליים ואחרים, מתחו ביקורת על הנכונות לשבת עם הגרמנים. הגדיל לעשות ח"כ ישראל רוקח, ראש עיריית תל-אביב, שהודיע בשם מפלגתו: "אנו מוכנים להכריז גם שביתת רעב אם יתנהל משא ומתן ישיר בין [ממשלת] ישראל לממשלת גרמניה [המערבית]"...

לתוך המהומה התקשורתית והפוליטית

בהרס הדמוקרטיה. שוב נעשה שימוש בביטויים: 'פאשיזם', אלימות, הרס הדמוקרטיה. ח"כ מאיר ארגוב (מפא"י) אף הישווה את ההתקפה על הכנסת לשרפת הרייכסטג בידי הנאצים.

לימים, זמן קצר לאחר בחירתו, לראשונה, לכהונת ראש ממשלת ישראל, מאי 1977, נפגש בגין באקראי עם ד"ר נחום גולדמן, יריב פוליטי לו ולמפלגתו, וזה האחרון אמר לו, כי היה מתבייש ביהדות שלו עד סוף חייו אם בגין לא היה מארגן את גל ההפגנות שלו באותם ימים סוערים של חורף 1951–1952. והמחבר מוסיף בהערות שוליים: "כנראה גולדמן התכוון לכך שרצוי היה להראות לגרמנים שעם ישראל אינו להוט לקבל את כספם בכל מחיר".

מאז אותה אלימות, נרגעו קצת הרוחות. המרדף אחר כספי השילומים הכניע את הכבוד הלאומי והחניק את זעקת דמם השפוך של ששת המיליונים. החיים עשו את שלהם... והמחבר מסכם דעתו, שההשקפה הציונית המעמידה את ארץ-ישראל במרכז החיים היהודיים [פלשתינוצנטרית], הייתה במקומה. "משום כך הייתה מוכנה הנהגת המדינה לקרוא תיגר על דעת הקהל שקידשה את החרם על גרמניה".

יוסף קיסטר

האוויר הסוער לא הרתיע אותם. הנואם הראשי היה מנחם בגין.

המחבר טוען, שדבריו היו מתלהמים. "אני אומר לאדון בן-גוריון, לא יהיה משא ומתן עם גרמניה. על זה אנחנו כולנו מוכנים למסור את נפשנו; ייהרג ובל יעבור. אין קורבן אשר לא נקריב בכדי לסקל מזימה זו".

בגין האשים את בן-גוריון, שהעמיד שוטרים עם רימוני גז מתוצרת גרמניה לפיזור המפגינים. אף יש לו בתי סוהר ומחנות ריכוז... אבל אנחנו נחושים במאבקנו. "כאשר יריתם בי בתותח [הכוונה לטיבוע 'אלטלנה'-י"ק] נתתי את הפקודה לא! היום אתן את הפקודה כן!... זאת תהיה מלחמה לחיים או למוות".

בגין סיים את דבריו וצעד לעבר בניין הכנסת לשאת שם דברים. ובינתיים התחוללה מהומה גדולה.

הקהל המשולהב צעד בעקבותיו לעבר בניין הכנסת והעימות האלים עם כוחות המשטרה היה בלתי נמנע. אבנים נזרקו לעבר הכנסת, אלות הונפו בידי שוטרים לעבר המפגינים, שמשות הכנסת נופצו, על דוכן הנואמים התנהל ויכוח סוער בין בגין לבין בן-גוריון ואולם מליאת הכנסת היה כמרקחה. מאות נפצעו, הן מקרב המפגינים והן מקרב השוטרים. רבים נעצרו.

התקשורת הייתה עוינת את בגין ותנועתו. בן גוריון האשים את יריביו